

So jubileji in jubilanti, ko se zdi najprimerneje pokazati na slavljencevo obilno strokovno delo. In so ljudje in obletnice, pri katerih se zazdi omejevanje na naslovljenčevo profesionalno dejavnost nezadostno – pa čeprav mu je le-ta zapolnila najlepša leta in je pravzaprav z njo zaslužil obletniški članek. Sedemdesetletnica profesorja Zadravca, že petnajst let odgovornega urednika Slavistične revije, sodi v slednjo skupino. Naj ne bo narobe, če bo zato moje pisanje bolj osebno, kot bi na tem mestu smelo biti, in če se bo skozi podobo literarnega zgodovinarja sem in tja pokazala tudi Zadravčeva človeška podoba.

Pišem iz lepih spominov in iz hvaležnosti. Ne da bi se spomnil, kako blede sem opravil pri njem izpit iz novejšje slovenske književnosti v drugem letniku, mi je profesor Zadavec po koncu študija zaupljivo ponudil službo stažista v okviru raziskovalnega projekta z danes nesimpatičnim naslovom Marksistična misel in slovenska literatura do 1941, kjer sem bil zadolžen za zbiranje gradiva in izdelavo bibliografske zbirke. Naloga mi je bila dobra vaja v obdelavi večjega korpusa besedil in za dve objavi iz te teme sem še danes prepričan, da sta mi uspeli bolj kot marsikaj drugega kasneje. Moj »delodajalec« Zadavec me ni silil z ničimer, še najmanj mi je narekoval svoj pogled na literaturo in svojo raziskovalno metodologijo: službeno delo sem si določal in odmerjal sam in ob njem in tudi na njegov račun pisal magistrsko nalogo s čisto drugačnim in prav nič spodobnim naslovom. Mentor Zadavec bi mi mogel magistrsko tezo o slovenski trivialni literaturi 19. stoletja odsvetovati, če ne bi sam pred dvajsetimi leti zagrešil podobne literarnozgodovinske nezaslišanosti, ko si je namesto kakega literata z ljubljanskega Navja za disertacijo prav neakademsko izbral še živega pisatelja Miška Kranjca. Kljub tej sorodnosti – kaj bi se sprenevedal – se v metodološkem pogledu ne morem imeti za Zadravčevega učenca. Vendar: kakor lahko moje »tehnološko« pisanje bega profesorja, tako mene ob prebiranju Zadravčevih študij o romanu navdaja zavistno občudovanje učiteljeve vedno žive sposobnosti slediti sodobni leposlovni proizvodnji, uživati v njej in zavzemati do nje jasno vrednostno stališče.

Literarnega zgodovinarja Franca Zadravca, pisca monografij in razprav, sem pred leti (1982 in 1990) v Slavistični reviji že popisal, kakor sem to pač najbolje lahko storil, in obnavljal ali popravljaj zdaj tistega ne bom, čeprav se profesor s tematsko in metodološko analizo svojega pisanja v vseh podrobnostih najbrž ni mogel strinjati. Kar se obsega jubilentovega dela tiče: kdor želi videti njegovo impozantno literarnozgodovinsko zgradbo, naj gre gledat Zadravčevo bibliografijo, ki je izšla v Slavistični reviji ob njegovi šestdesetletnici leta 1985, in njeno nadaljevanje v teje številki. Kar se vsebine objav v zadnjem desetletju tiče, povzemam. Štiri knjige: o Srečku Kosovelu (1986), o Cankarjevi ironiji (1991), o slovenski ekspresionistični literaturi (1993) in o, kako bi brez njega, »poetu prekmurskih ravnin« Mišku Kranjcu (1988). Uredništva ali spremne besede v knjižnih izdajah Kranjca, Izidorja in Ivana Cankarja, Messnerja, Kuntnerja, Ingoliča, Klopčiča, Maistra, slovenske ekspresionistične in slovenske domovinske poezije. Razprave v zbornikih o Kocbeku, Prežihu, Kreku, Preglju, Balantiču in Hribovšču ter slovenskih pisateljih zunaj Slovenije. Desetine naravnost prekmursko obsežnih razprav v vrsti časopisov, največ pač v Slavistični reviji, in krajših priložnostnih člankov, teh

najraje v Delu: o Vidmarju, Kovačiču, Koviču, Pahorju, Lipušu, Capudru, Uršiču, Mikelnu, Bohancu in Boru... Pogosto gre za standardne monografske literarnozgodovinske orise časovno ali vrstno zamejenih avtorskih opusov, objave v znanstvenih revijah pa se osredinjajo na poetiko umetniške besede, stil (analizo realističnih, fantastičnih, esejističnih ali lirizacijskih postopkov, stavčnega ritma) in formo prvoosebne pripovedi; vse to je dediščina tekstnointerpretacijske šole. Iz drugačnih pobud se v naslove razprav zapisujejo teme nasilja, svobode in človeka; za mednarodne simpozije raziskuje recepcijo drugih nacionalnih literatur in svetovnih avtorjev na Slovenskem.

V zadnjem času je Zdravca popolnoma vzel vase sodobni slovenski roman. O njem razsoja v žirijah za nagrade, Slavistična revija mu domala v vsaki naslednji številki priobča novo študijo o njem. Z razpravami o svežih, pravkar izšlih besedilih Zdravec obnavlja izvorni interes za sodobno literaturo, s katerim je zaznamoval začetek svoje akademske kariere. Razpiše se predvsem o romaneskni poetiki, formah in žanrih: kolektivnem, generacijskem, političnem, gnostičnem romanu. Poetiko izlušči in uredi največkrat kar iz izjav na temo tehnike pisateljskega ustvarjanja, ki jih izreka pripovedovalec ali kaka literarna oseba v romanu. (Sodobni roman z refleksijo lastnih ustvarjalnih postopkov nestrpno anticipira delo kritikov in literarnih zgodovinarjev.) Rad razpravlja o odnosu pripovedovalca do temeljnih življenjskih vrednot in kategorij sveta, kot so ljubezen, duša, vera, resničnost, umetnost, sreča...

Za jubilejno priložnost je seveda takole površno povzemanje profesorjeve bibliografije nezadostno. Jubilejni članek bi se moral slavljencu tudi vsaj malo podobrikati. Temu ne bo hudo ustreči, saj je Franc Zdravec prijazen človek. Jubilejni članek bi moral biti duhovit – za puščobnostno blagovno znamko mojega pisanja je to že težja naloga. V jubilejni članek bi bilo lepo vključiti tudi kako anekdoto – žal nemogoče piscu, ki ni bil zraven, da bi lahko živo obnovil zgodbo o tem, kako se je Zdravec kot asistent s kolesom vozil na Drulovko pri Kranju okopavat vrt svoje profesorice Marje Boršnikove ali kako sta pred davnimi leti z Jožetom Toporišičem skupaj kupovala vikend na Gorenjskem.

Danes je čas specializacij vseh vrst in za uspešnega obvelja le oni, ki se je odlikoval na kakem ozkem strokovnem področju. Spraševanje o človeški dimenziji raziskovalcev je postalo nepotrebno približno tako, kot se je zdelo nepotrebno Cankarju sklicevati se na moralo umetnikov, ko pa je važna le njihova ustvarjalnost. Jaz pa vem, da bi bilo v primeru Franca Zdravca narobe, če bi pozabil na to s stališča znanstvenih rezultatov navidez nerelevantno dimenzijo. Spoznal sem ga v njegovi človeški širini in tolerantnosti, všeč mi je njegov občutek za pravo mero, kakor ga kaže v javnih zadevah, zdrava distanca takrat, ko se drugim zazdi, da bo treba iti na nož, sposobnost pomirjati neproduktivna nasprotja in strasti, v svetu znanosti žal še kako prepogostne. Saj to vendar niso lastnosti, ki bi bile znanstveni misli nasprotne ali odveč. Zdravec se ves čas zaveda, kako pomembno je za nivo znanstvenega razpravljanja, če je raziskovalec v vsakdanjem zasebnem in javnem življenju odgovorna, široka in uravnotežena osebnost. Posluh in odprtost za drugo in drugačno, zmernost pri presojanju reči, nezaupanje do modnih muh in »trendov« – vse to je

pogoj za oblikovanje treznih, nešpekulativnih, pravičnih literarnozgodovinskih tez. Menda se zato rad pošali, naj si slavist ustvari družino: kot da šele izkušnja družinskega življenja, prežetega z odgovornostjo in skrbjo za druge, odpre posameznika objektivnemu pogledu na pojave znotraj strokovnega polja, ga varuje pred znanstvenimi ekskluzivizmi in radikalizmi ter umirja in blaži komunikacijo v stroki. Od tod je razumljivejši tudi Zadравčev izraziti interes za etično dimenzijo v literaturi.

Obvezni del Zadравčevega razpravljanja je premislek o razmerju med življenjem in njegovo literarno podobo, med resnico in izmišljijo, najsi bo to pod naslovom avtobiografskega romana ali pod poglavjem o fikciji in fakti. Pri tem pisec nikakor ne ostane hladen in vrednostno neopredeljen; avtorju sicer dopušča, da po svoje pregnete zgodovinska dejstva, če to počne v imenu umetnosti, obsodi pa ga, če počne to v imenu ideologije. Čeprav se velik del njegovih razprav ukvarja z analizo pripovedne tehnike, zlasti pripovedovalčevi izrečni refleksiji lastnih upovedovalnih postopkov, Zadравec ni formalist in ni literarni teoretik. Naratološka razlika med avtorjem in pripovedovalcem ga ne zanima, ker ve, da tudi bralci med njima praviloma ne razlikujejo, torej je opozicija med avtorjem in pripovedovalcem literarnoteoretski konstrukt in v kričečem nasprotju z laično bralsko izkušnjo, ki jo v veliki meri določa prav bralčevo poznavanje avtorjevega življenjepisa. Literatura zanj ni formalistična igra sprenevedavega avtorja s pripovednimi vlogami, Zadравec verjame v socialno relevantnost literature in tako postaja v času, ko so literati na zahodu nesramežljivo začeli razlagati, katere socialne spremembe stremi izzvati njihovo pisanje, literarni teoretiki pa utemeljevati socialno koristnost literature, spet presenetljivo in vsečno moderen.

Slavnostnega leporečja nekako ne cenim, ker pri njem človek nikoli natančno ne ve, kdaj beseda postane sama sebi tako všeč, da ji je malo mar, ali še ustreza resnici ali ne več. Zato naj končam brez cvetličjenja in z željo, da bi ne zvenelo preravno, če akademiku, zaslužnemu profesorju in svojemu učitelju Francu Zadravcu ob okroglem rojstnem dnevu preprosto in iz srca voščim vse najboljše.

Miran Hladnik